

ASIA

Koulun on tarjottava päivittäin oppilaan erityisruokavalion mukainen ateria

KANTELU

Kantelija on kirjoituksessaan 22.11.2016 oikeuskanslerille arvostellut kunnan ruokapalvelujohtaja/ateria- ja siivouspalvelujohtajaa sekä kunnan ruokapalvelun/ravintokeskuksen toimintaa elokuusta 2014 lukien.

Kantelija kertoo, että hänen 7-vuotias tyttärensä on ollut vuoden 2014 elokuusta vuoden 2016 heinäkuuhun kunnan päiväkodissa ja tämän jälkeen kunnan ala-asteella. Tyttärellä on useita ruoka-aineallergioita. Vältettävistä ruoka-aineista on toimitettu lista kunnan ruokapalveluun, joka valmistaa kunnassa muun muassa koulujen ja päiväkotien ateriat ja toimittaa ne jakelu-keittäöihin.

Kantelijan kertoman mukaan ruokapalvelusta on vuoden 2014 elokuun jälkeen jätetty useita kertoja toimittamatta tyttarelle hänen erityisruokavalionsa mukainen lounas tai välipala. Tällöin tytär on joutunut syömään samaa ruokaa kuin toiset, jolloin hänelle on tullut allergiasta johtuvia voimakkaita oireita. Kantelijan kertoman mukaan asiasta on huomautettu ruokapalveluun puhelimitse useita kertoja. Kantelija on 15.3.2016 lähettänyt sähköpostitse reklamaation kyseisenä päivänä tarjolla olleesta ruuasta muun muassa kunnan ruokapalvelujohtaja/ateria- ja siivouspalvelujohtajalle, joka on samana päivänä lähettämässään vastauksessa luvannut pikaisesti kertoa, kuinka jatkossa varmistetaan tyttarelle turvallisen ruuan saaminen. Kantelija kertoo, että tästä lupauksesta huolimatta ruokapalvelusta ei ole oltu häneen yhteydessä eikä hän ole saanut selvitystä siitä, onko asian korjaamiseksi tehty jotain.

Kantelijan kertoman mukaan koulussa oli 18.11.2016 pinaattilettuja, joissa oli kananmunaa. Kananmuna on yksi tyttarelle allergiaa aiheuttavista ruoka-aineista. Tästä ei ollut merkintää eikä tarjolla myöskään ollut kananmunatonta vaihtoehtoa. Tytär söi pinaattilettuja ja sai kananmunasta usean tunnin kestäviä kovia vatsakipuja.

Kantelija katsoo, että kunnan ruokapalvelu ei lukuisista huomautuksista huolimatta ole korjannut toimintaansa.

SELVITYS

Kunnan koulutoimenjohtaja on 20.2.2017 antanut lausunnon, johon on liitetty kyseisen koulun rehtorin 9.1.2017 ja kunnan ateria- ja siivouspalvelujohtajan 19.1.2017 antamat selvitykset.

Jäljennökset lausunnosta ja selvityksistä lähetetään kantelijalle tämän päätöksen liitteenä.

Toimintamalli erityisruokavalioiden toteuttamisessa

Koulutoimenjohtajan lausunnon mukaan kunnassa on vuonna 2007 yhdistetty hallinnollisesti eri hallintokuntien ruokapalvelut. Vuonna 2011 siirryttiin aterioiden valmistuksen osalta keskuskeittiö-järjestelmään ja eri yksiköihin perustettiin jakelukeittiöt. Koulutoimenjohtajan näkemyksen mukaan tällöin myös dieettiruokajärjestelmä heikkeni yksittäisen koulun tasolla verrattuna aikaisempaan oman valmistuskeittiön järjestelmään. Koulutoimenjohtajan näkemyksen mukaan tilanteeseen vaikutti se, että silloisella ravintokeskuksen johdolla ei ollut riittävää kykyä ja taitoa organisoida toimintaa tilanteessa, jossa joudutaan tuottamaan eri yksiköille toisistaan poikkeavia aterioita.

Ateria- ja siivouspalvelujohtaja on selvityksessään todennut toimineensa kunnan ruokapalvelujohtajana 16.11.2015 lukien, joten hän ei ole voinut selvityksessään ottaa kantaa tätä ajankohdtaa edeltäviin tapahtumiin.

Hänen selvityksensä mukaan ruokapalveluilla on 20.6.2016 päivätty ilmoitus kantelijan tyttären erityisruokavaliosta. Koulun rehtorin mukaan luokanopettaja saa erityisruokavaliosta tiedon kouluun ilmoittautumislomakkeesta ja lomakkeen tiedot on merkitty myös koulun hallinto-ohjelmaan.

Ateria- ja siivouspalvelujohtajan selvityksen mukaan ruokapalveluilla työskentelee erikseen nimetty dieettikeittäjä, jonka tehtäviin kuuluu muun muassa erityisruokavalioiden suunnittelu, ilmoitusten päivittäminen ja erityisruokavaliota noudattavien henkilöiden aterioiden valmistaminen. Dieettikeittäjä on valmistanut päivittäin erityisruokavaliota noudattavien henkilöiden ateriat ja pakannut ruuat jakelukeittiöille ruokarajoitetta koskevalla merkinnällä varustettuna (esimerkiksi maidoton). Jakelukeittiön henkilökunta on antanut annoksen erityisruokavaliota noudattavalle henkilölle. Koulun rehtorin selvityksen mukaan keskuskeittiöltä tuleville erityisruuilla on varattu erillinen pöytä, joka sijaitsee varsinaisen ruokalinjaston vieressä. Oppilas ja opettaja tarkistavat päivittäin, onko siellä tarjolla erityisruokaa. Muussa tapauksessa koulun tasolla luotetaan siihen, että oppilas voi syödä turvallisesti linjastosta. Linjastossa on kerrottu, mitä päivän lounas pitää sisällään, joskin ruoka-aineiden merkitsemisessä on ollut puutteita. Tämä tuli esiin opettajien kokouksessa 5.1.2017.

Lounas 15.3.2016

Ateria- ja siivouspalvelujohtaja on selvityksessään kertonut, että 15.3.2016 kantelijan tyttären päiväkodissa tarjottiin lounaaksi limekalaa ja perunasosetta. Ravintokeskuksella on käytössä keskitetty tuotannonohjausjärjestelmä, jonka pääkäyttäjät ovat toisista kunnista. Limekalan ohje oli tulostettu tuotannonohjausjärjestelmästä ja se valmistettiin tällä ohjeella. Dieettikeittäjä ei ollut tietoinen siitä, että ohjeen kastike tiiviste oli muutettu toiseksi siten, että uusi tiiviste oli

sisältänyt 0,05 % kuivattua porkkanamehutiivistettä. Keittäjän myöhemmin päivällä huomattua asian hän ilmoitti siitä ateria- ja siivouspalvelujohtajalle, joka otti heti yhteyttä kaikkiin jakelukeittäjiin ja pyysi ilmoittamaan henkilökunnalle tapahtuneesta vahingosta. Asiaa selvitetessä kävi ilmi, että kastiketiiviste oli vaihtunut pääkäyttäjän toimesta, mutta asiasta ei ollut tiedotettu muille käyttäjille. Sitten tuotannonohjausjärjestelmän toimintaohjeistusta on muutettu siten, että pääkäyttäjä ei käy muuttamassa kenenkään omia ohjeita, vaan laittaa aina muutettavat tuotteet tiedoksi muille käyttäjille, jotta vastaavilta vahingoilta vältyttäisiin.

Lounas 18.11.2016

Ateria- ja siivouspalvelujohtajan mukaan dieettikeittäjä oli valmistanut ohjeistuksen mukaan erityisruokavaliota. Jostain syystä hänelle oli tullut inhimillinen erehdys, eikä hän ole huomionnut, että pinaattiletut sisältävät kananmunaa. Tämän vuoksi hän ei ole varmistanut, että kantelijan tyttären koululle lähetettäisiin kananmunaton vaihtoehto. Ruokien saapuessa jakelukeittäjään siellä työskentelevä henkilö ei ole tarkistanut erityisruokavaliota ja tuotesisältöä. Tämän vuoksi jakelukeittäjässä ei myöskään ole valmistettu tyttarelle lounasta vararuuasta. Koulun rehtorin selvityksen mukaan erityisruokien tilanne tarkistettiin tuona päivänä ja koska erityisruokaa ei ollut, luotettiin siihen, että kantelijan tytär voi turvallisesti syödä linjastossa ollutta ruokaa.

Toimenpiteet kyseisten tapahtumien jälkeen

Selvitysten mukaan kaikkiin ravintokeskuksesta lähetettäviin ruokiin päätettiin liittää tuoteselosteet eli tiedot siitä, mitä tuotteita kyseinen ruoka sisältää. Jakelukeittäjän henkilökunnan tulee tuoteselosteista tarkistaa, sopiiko ruoka erityisruokavaliota noudattavalle henkilölle. Jokainen erityisruokavaliannon myös nimetään henkilön ja jakelukeittäjän nimellä. Jakelukeittäjien henkilöstöpalaverissa on sovittu, että jokaisessa jakelukeittäjässä on vararuoka erityisruokavaliota noudattaville henkilöille niitä tilanteita varten, joissa ruoka jäisi toimittamatta ravintokeskukselta. Kaikki saapuneet ilmoitukset erityisruokavaliosta on käyty läpi ja päivitetty. Niistä on laadittu Erityisruokavaliointi Excel-taulukko, joka on tulostettu ja lähetetty jokaiseen jakelukeittäjään. Kyseinen taulukko on myös ravintokeskuksen yhteisessä kansiossa, josta jokainen työntekijä voi käydä sen katsomassa ja tulostamassa.

Selvityksistä ilmenee, että ravintokeskuksen toimintatapoja lähdettiin muuttamaan nykyisen ateria- ja siivouspalvelujohtajan aloitettua ruokapalvelujohtajana muun muassa erityisruokavalioiden osalta jo ennen kantelussa tarkoitettuja, edellä mainittuja tapahtumia. Ateria- ja siivouspalvelujohtaja on selvityksessään pahoitellut sitä, että ei muistanut vastata uudelleen kantelijan 15.3.2016 lähettämään sähköpostiin. Hän on myös todennut, että jatkossa tullaan kiinnittämään erityistä huomiota erityisruokavaliointiin ja muuttamaan toimintatapoja siten, että jokaiselle erityisruokavaliota noudattavalle voidaan varmistaa turvallinen lounas. Yhteistyötä koulujen henkilökunnan kanssa tiivistetään ja ohjeistuksia päivitetään.

RATKAISU

Perustuslain 108 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

OIKEUSKANSLERIN VIRASTO

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan oikeuskansleri käsittelee hänelle osoitettuja kirjallisia kanteluja ja viranomaisten ilmoituksia. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan oikeuskansleri tutkii kantelun, jos on aihetta epäillä oikeuskanslerin valvontavaltaan kuuluvan henkilön, viranomaisen tai muun yhteisön menettelleen lainvastaisesti tai jättäneen velvollisuutensa täyttämättä taikka jos oikeuskansleri muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta. Saman pykälän 2 momentin mukaan oikeuskansleri ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Oikeuskansleri ei kuitenkaan käsittele kahta vuotta vanhempia asioita, ellei siihen ole erityistä syytä.

Keskeinen sovellettava lainsäädäntö

Perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi terveydentilan tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Lapsen päivähoidosta säädetään varhaiskasvatuslaissa (36/1973). Kyseisen lain 1 luvun 2 a §:n (580/2015) 1 momentin 1 kohdan mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Saman luvun 2 b §:n (580/2015) 1 momentin mukaan varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle on järjestettävä lapsen ravitsemustarpeet täyttävä terveellinen ja tarpeellinen ravinto, jollei muun kuin päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annetun varhaiskasvatuksen luonteesta muuta johdu. Ruokailu on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.

Perusopetuksesta säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Lain 31 §:n 2 momentin mukaan opetukseen osallistuvalla on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen maksuton ateria. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013) säädetään perusopetuslaissa tarkoitettussa opetuksessa olevan oppilaan oikeudesta opiskeluhooltoon. Kyseisen lain 3 §:n 1 momentin mukaan opiskeluhoollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä.

Arviointia

Kantelun mukaan kunnan ruokapalvelusta on vuoden 2014 elokuun jälkeen jätetty useita kertoja toimittamatta hänen lapsensa erityisruokavalion mukainen lounas tai välipala.

Asiassa selvityksen antanut ruokapalvelujohtaja on aloittanut toimessaan 16.11.2015 eikä siten ole voinut antaa selvitystä tätä ennen sattuneista tilanteista. Näitä ennen kyseistä ajankohtaa sattuneita tilanteita ei ole kantelussa riittävästi yksilöity ja ne lienevät ainakin osittain myös yli kaksi vuotta vanhoja. Näistä syistä olen seuraavassa arvioinut vain tapahtumia 15.3.2016 ja 18.11.2016.

Saamani selvityksen perusteella vaikuttaa siltä, että päiväkodissa 15.3.2016 tarjotun lounaan osalta epäonnistuminen asianmukaisen ruuan tarjoamisessa on johtunut pääosin muista kuin kunnan ruokapalvelun toimenpiteistä. Koulussa 18.11.2016 tarjotun lounaan osalta kyse on ollut dieettikeittäjän erehdyksestä ja osittain myös jakelukeittiön laiminlyönnistä tarkistaa saapuneen ruuan tuotesisältöä.

Saadun selvityksen mukaan asianmukaisen aterian toimittaminen erityisruokavaliota noudattaville henkilöille sisältää useita vaiheita ja edellyttää usean eri tahon toimenpiteitä. Valmistus- ja jakeluprosessin monivaiheisuus saattaa lisätä toiminnan virheherkkyyttä, minkä vuoksi erityinen tarkkuus toiminnan jokaisessa vaiheessa on erehdysten ja sekaannusten välttämiseksi tarpeen. Saamissani selvityksissä todetaan, että kunnan ruokapalveluiden toiminnassa oli pitkään jatkuneita ongelmia vuonna 2011 tapahtuneen keskuskeittiö/jakelukeittiöjärjestelmään siirtymisen jälkeen. Ateria- ja siivouspalvelujohtaja on selvityksessään kuvannut useita jo toteutettuja ja vielä suunnitteilla olevia toimenpiteitä, joilla pyritään takaamaan erityisruokavaliannon asianmukainen toimittaminen. Muun muassa edellä selostettuja tapahtumia on riittävästi käyty läpi ja ryhdytty toimenpiteisiin, joilla on pyritty korjaamaan niitä puutteita, jotka ovat johtaneet siihen, että kantelijan tyttärelle on hänen tietämättään tarjottu hänelle sopimatonta ravintoa. Erityisruokavaliostaan ruuan toimittajalle ilmoittaneella henkilöllä ja alaikäisen henkilön huoltajilla on oikeus olettaa, että erityisruokavaliota noudattava henkilö saa ruuan toimittajalta ruokavaliionsa mukaista ravintoa.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Edellä tässä päätöksessä selostettujen lainsäädännösten perusteella varhaiskasvatusta ja perusopetusta järjestävien tahojen on järjestettävä toimintansa siten, että myös erityisruokavaliota noudattavat voivat yhtäläisesti muiden kanssa saada lain tarkoittaman päivittäisen ravinnon.

Ottaen huomioon, että seuraukset sopimattoman ruuan nauttimisesta voivat olla henkilölle erityisen vakavat, kiinnitän jo toteutetuista, oikeansuuntaisista toimenpiteistä huolimatta vielä koulu- ja ruokapalvelujohtajan ja ruokapalvelujohtajan huomiota lainmukaiseen velvollisuuteen tarjota päivittäin asianmukaiset ateriat erityisruokavaliota noudattaville henkilöille.

Asiassa ei ole aihetta muihin toimenpiteisiin.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Kimmo Hakonen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Outi Kauppila

OIKEUSKANSLERINVIRASTO
